

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"Ужгородський національний університет"
Біологічний факультет

ЗАПОВІДНА СПРАВА

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів

Ужгород – 2023

УДК 502.504

Станкевич-Волосянчук О. І. Заповідна справа. Навчальний посібник для самостійної роботи студентів. – Ужгород, 2023. – 34 с.

Навчальний посібник для самостійної роботи здобувачів підготовлений відповідно до затвердженої програми навчальної дисципліни «Заповідні справа» для здобувачів ОС «бакалавр» біологічних спеціальностей

Рецензент: к.б.н., доц. завідувач кафедри ентомології та збереження біоріноманіття ДВНЗ "УжНУ" Мірутенко В.В.

*Рекомендовано до друку: Кафедрою зоології ДВНЗ "УжНУ"
(протокол № 20 від 26 червня 2023 р.)*

*Методичною комісією біологічного факультету ДВНЗ "УжНУ"
(протокол № 5 від 26 червня 2023 р.)*

© Станкевич-Волосянчук О. І., 2023
© Ужгородський національний університет, 2023: видання

ЗМІСТ

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	12
4. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	13
5. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	15
6. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	17
7. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ.....	19
8. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ.....	22
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	30

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Заповідна справа» є підготовка спеціалістів-біологів у сфері охорони природи та збереження біорізноманіття, в рамках якої студентам надається комплекс знань про політичні, економічні, теоретичні та практичні основи заповідання, нормативно-правове та інституційне забезпечення заповідної справи, формування у студентів системного екологічного мислення та навичок із охорони та управління об'єктами і територіями природно-заповідного фонду та екомережі, їх створення та розширення. Ця дисципліна знайомить студентів з комплексом міжнародних та вітчизняних нормативних актів у сфері охорони природи, з міжнародними та вітчизняними практиками створення заповідних/природоохоронних територій та підходами до сталого природокористування у межах територій природно-заповідного фонду. Дисципліна «Заповідна справа» сприяє формуванню екоцентричної свідомості студентів-біологів.

Заповідна справа – система організаційних, правових, наукових, економічних, освітніх, виховних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на збереження унікальних і типових природних територій та об'єктів, а також територій та об'єктів культурної спадщини.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Заповідна справа» є передача студентам системи знань з питань охорони природи, збереження біорізноманіття через створення та розвиток мережі об'єктів і територій природно-заповідного фонду України, об'єктів Смарагдової мережі, Рамсарських угідь, інших типів природоохоронних об'єктів, які не мають статус ПЗФ в Україні; надання відомостей про Червону книгу України, міжнародні червоні списки, Зелену книгу України; передача

знань про категоризацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та IUCN; надання інформації про вітчизняне природоохоронне законодавство, природоохоронні підзаконні акти та міжнародні угоди і конвенції, ратифіковані Україною; надати інформацію про найвідоміші та найвизначніші території ПЗФ України та регіону.

Також завданням вивчення дисципліни «Заповідна справа» є надання інформації про роль заповідної справи у вирішенні локальних, регіональних та глобальних екологічних проблем; про екологічні аспекти збереження біологічного різноманіття заповідних територій, а також формування вмій, навичок та професійних компетенцій щодо наукового обґрунтування необхідності створення природоохоронної території; управління динамікою природних комплексів заповідних територій; організації та здійснення екологічної освіти та екологічного виховання населення.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких знань, вмій та навичок:

знання:

- чинного законодавства України щодо охорони природи та заповідання, включаючи міжнародні угоди та конвенції;
- механізмів створення нових об'єктів та територій ПЗФ, об'єктів Смарагдової мережі, ідентифікації пралісів, квазіпралісів та природних лісів, Рамсарський сайтів;
- прав та обов'язків громадськості в охороні та збереженні біологічних видів охоронюваних категорій і їхніх оселищ;
- принципів роботи та функціонування об'єктів ПЗФ і природоохоронних територій інших категорій в Україні;

- досвіду роботи природоохоронних територій в інших країнах світу;
- категоризації природоохоронних об'єктів за МСОП та за українським законодавством.

вміння:

- самостійно готувати наукове обґрунтування та клопотання щодо створення території та об'єкту ПЗФ;
- здійснювати оцінку потенційного впливу господарської діяльності на природні цінності екосистем;
- працювати з інформаційними ресурсами, зокрема іноземними, для підготовки матеріалів та презентацій;
- працювати з картографічним матеріалом для нанесення та ідентифікації локацій поширення рідкісних видів чи оселищ.

навички:

- вести перемовини щодо погодження меж пропонованих для заповідання територій з власниками чи постійними користувачами;
- планувати та займатись організацією еколого-освітніх стежок на території об'єктів ПЗФ;
- працювати в команді, вирішуючи спільне завдання щодо збереження природних цінностей краю.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Інституційні та правові засади створення та функціонування природоохоронних територій

Тема 1. Історія становлення заповідної справи. Законодавчі основи заповідної справи в Україні

Передумови заповідання у світі. Перші згадки у законодавстві Русі щодо заборон полювання на звірів та рубку лісу. Перші природоохоронні території у світі та в Україні. Асканія –Нова – найстаріший заповідний об'єкт у південній частині України. Заповідання лісів на території України, яка входила до Австро-Угорської імперії. Урочище Стужиця. Вплив війни на природно-заповідний фонд України.

Законодавство України: ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» (1992); ЗУ «Про Червону книгу України» (2002); ЗУ «Про екологічну мережу України» (2004); Наказ Про затвердження Положення про Зелену книгу України (1997); Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (1996); Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2004); Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (1997); Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (1999); Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (1999).

Червона книга України. Оновлення даних. Зелена книга України.

Тема 2. Смарагдова мережа та інші механізми впровадження міжнародних конвенцій в Україні.

Реалізація Бернської конвенції (конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі) через панЄвропейську мережу природоохоронних територій: Natura 2000 (для країн ЄС) та Emerald (для країн, поза ЄС). Проблема функціонування об'єктів Смарагдової мережі в Україні. Біогеографічний підхід до створення мережі Emerald. Кейси гірських хребтів Боржава та Свидовець.

Карпатська конвенція: реалізація конвенції через Протоколи Про збереження і стале використання біологічного і ландшафтного різноманіття; Про стале управління лісами; Про сталий туризм; Про сталий розвиток сільського господарства та сільських територій.

Рамсарські угіддя та значення їх для водно-болотних птахів. Бонська конвенція про міграцію видів та Угода про збереження кажанів у Європі. Вашингтонська конвенція CITES.

Тема 3. Лісова сертифікація FSC та виділення у межах лісфонду ОЦЗТ

Лісова сертифікація FSC як інструмент збереження лісового біорізноманіття у захисних та експлуатаційних лісах. Поняття про особливі цінності для збереження (ОЦЗ). Категорії ОЦЗ, порядок визначення ОЦЗ та створення ОЦЗТ (територій для збереження особливих цінностей). Кейси збереження рідкісних видів та оселищ через механізм ОЦЗ у лісах України. Визначення загроз для ОЦЗ та моніторинг стану ОЦЗ на лісгосподарських підприємствах.

Тема 4. Еколого-освітня та туристична діяльність у межах природно-заповідного фонду. Наукове обґрунтування створення природоохоронних територій.

Порядок створення на оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду: 1) підготовка і подання клопотань про створення чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду; 2) попередній розгляд клопотань; 3) погодження з власниками та первинними користувачами територій; 4) Забезпечення розробки проектів створення територій та об'єктів ПЗФ. Прийняття рішень про створення чи оголошення територій, об'єктів природно-заповідного фонду та їх охоронних зон загальнодержавного та місцевого значення.

Порядок проектування об'єктів Смарагдової мережі. Прийняття рішення про офіційне включення території до мережі Emerald. Методика ідентифікації пралісів, квазіпралісів та природних лісів та порядок надання їм природоохоронного статусу. Створення ОЦЗТ на територіях FSC сертифікованих лігоспів.

Еколого-освітня та туристична діяльність у межах природно-заповідного фонду. Візит-центри, музеї природи, екологічні стежки, мапи, інформаційні щити. Еколого-освітні програми для школярів та освітньо-інформаційні акції.

Тема 5. Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та за IUCN

Категорії природоохоронних територій в Україні та за МСОП. Порівняльна таблиця. Відсутність у категоризації МСОП

об'єктів та територій штучного походження: ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних садів та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Модуль 2. Території та об'єкти ПЗФ в Україні різних категорій: створення та менеджмент

Тема 6. Природні заповідники та біосферні заповідники. Білатеральні та трилатеральні міжнародні резервати.

Мета і завдання створення природних заповідників та біосферних резерватів. Зонування біосферних заповідників. Господарська діяльність на території біосферних заповідників. Адміністрація і менеджмент. Практика створення білатеральних та трилатеральних біосферних резерватів. Природні заповідники Полісся та Карпат. Біосферні резервати Асканія-Нова, Дунайський, Карпатський, Чорноморський біосферний заповідники, Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Трилатеральний резерват «Східні Карпати». Літописи природи.

Тема 7. Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки. Зонування

Мета і завдання створення національних природних парків та регіональних ландшафтних парків. Зонування цих територій ПЗФ. Господарська діяльність на території біосферних заповідників. Адміністрація і менеджмент. Національні природні парки України. Регіональні ландшафтні парки на акваторіях України. Кращі приклади розвитку туризму та рекреації на територіях НПП України.

Тема 8. Заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи

Мета і завдання створення заказників, заповідних урочищ, пам'яток природи загальнодержавного та місцевого значення. Типи заказників, заповідних урочищ та пам'яток природи. Положення про заказник. Охоронні грамоти. Заказники, заповідні урочища та пам'ятки природи Закарпатської області. Кейси з охорони та пошкодження господарською діяльністю заказника «Апшинецький», пам'ятки природи «Герашаска» та «Андромеда».

Тема 9. Ботанічні, дендрологічні парки та зоологічні сади, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва

Мета і завдання ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних садів, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Київський ботсад, Нікітський бот сад, Тбіліський та Батумський ботсад. Дендрологічний парк «Софіївка». Київський та Харківський зоопарк, Празький зоопарк, Ниредьгазький зоопарк, Балтиморський океанарій. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва при палацах і маєтках на території усієї України.

Тема 10. Практика заповідання у країнах ЄС

Організація адміністрування природоохоронних територій в країнах Європи а США. Поняття про менеджмент-план території, моніторинг та оцінку. Практика грошових компенсацій за обмеження ведення господарської діяльності на територіях Natura 2000.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Модуль (розділ, блок змістових модулів)	Обсяг			
Заповідна справа	Лекції	Лабораторні	Самостійна робота	Разом
Змістовий модуль 1. Інституційні та правові засади створення та функціонування природоохоронних територій				
Тема 1. Історія становлення заповідної справи. Законодавчі основи заповідної справи в Україні	2	6	4	12
Тема 2. Смарагдова мережа та інші механізми впровадження міжнародних конвенцій в Україні	2	6	4	12
Тема 3. Лісова сертифікація FSC та виділення у межах лісфонду ОЦЗТ	2	6	4	12
Тема 4. Еколого-освітня та туристична діяльність у межах природно-заповідного фонду. Наукове обґрунтування створення природоохоронних територій	2	6	4	12
Тема 5. Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та за IUCN	2	6	4	12
Модульна контрольна робота				
Разом за модулем 1	10	30	20	60

Змістовий модуль 2. Території та об'єкти ПЗФ в Україні різних категорій: створення та менеджмент				
Тема 6. Природні заповідники та біосферні заповідники. Білатеральні та трilaterальні міжнародні резервати.	2	6	4	12
Тема 7. Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки. Зонування	2	6	4	12
Тема 8. Заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи	2	6	4	12
Тема 9. Ботанічні, дендрологічні парки та зоологічні сади, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	6	4	12
Тема 10. Практика заповідання у країнах ЄС.	2	6	4	12
Модульна контрольна робота				
Разом за змістовим модулем 2	10	30	20	60
Усього годин	20	60	40	120

4. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Законодавчі основи заповідної справи в Україні. Міжнародні конвенції, ратифіковані ВРУ.	4	

2	Смарагдова мережа та інші механізми впровадження міжнародних конвенцій в Україні: Рамсарські сайти, протоколи Карпатської конвенції. Лісова сертифікація FSC та виділення у межах лісфонду ОЦЗТ	4	
3	Еколого-освітня та туристична діяльність у межах природно-заповідного фонду.	4	
4	Наукове обґрунтування створення об'єктів ПЗФ загально-державного та місцевого значення.	4	
5	Порядок проектування об'єктів мережі Emerald	2	
6	Методика ідентифікації пралісів та порядок оголошення їх пралісовими пам'ятками природи	2	
7	Критерії створення Рамсарських сайтів. Рамсарські сайти в Україні та Закарпатті	2	
8	Процес створення ОЦЗТ у сертифікованих лісгоспах	2	
9	Процес погодження створення природоохоронних територій з власниками та постійними користувачами	2	
10	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та за IUCN	4	
11	Природні заповідники та біосферні	6	

	заповідники. Білатеральні та трилатеральні міжнародні резервати.		
12	Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки. Зонування	6	
13	Заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи	6	
14	Ботанічні, дендрологічні парки та зоологічні сади, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва	6	
15	Практика заповідання у країнах ЄС.	6	
	Всього	60	

5. ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Історія становлення заповідної справи. Законодавчі основи заповідної справи в Україні	4	
2	Смарагдова мережа та інші механізми впровадження міжнародних конвенцій в Україні	4	
3	Лісова сертифікація FSC та виділення у межах лісфонду ОЦЗТ	4	
4	Еколого-освітня та туристична діяльність у межах природно-заповідного фонду. Наукове обґрунтування створення	4	

	природоохоронних територій		
5	Категоризація територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та за IUCN	4	
6	Природні заповідники та біосферні заповідники. Білатеральні та трилатеральні міжнародні резервати.	4	
7	Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки. Зонування	4	
8	Заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи	4	
9	Ботанічні, дендрологічні парки та зоологічні сади, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	
10	Практика заповідання у країнах ЄС.	4	
	Всього	40	

6. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Закони України, які регулюють заповідну справу в Україні
2. Міжнародні конвенції, підписані урядом України та ратифіковані Верховною радою України, щодо збереження ландшафтного та біорізноманіття і оселищ
3. Створення об'єктів та територій ПЗФ України: усі етапи процедури
4. Проектування об'єктів Смарагдової мережі України.
5. Створення Рамсарських сайтів: критерії та дослідження

6. Порядок ідентифікації та заповідання пралісів, квазіпралісів та природних лісів
7. Конвенція CITES. Міжнародна торгівля тваринами
8. Угода Eurobats. Міграції кажанів. Червонокнижні види кажанів в Україні
9. Червона книга України. Рослини
10. Червона книга України. Тварини
11. Зелена книга України.
12. Природні заповідники
13. Біосферні заповідники
14. Національні природні парки
15. Регіональні ландшафтні парки
16. Заказники і типи заказників
17. Пам'ятки природи і їхні типи
18. Заповідне урочище та їхні типи
19. Об'єкти і території природно-заповідного фонду України
20. Об'єкти і території природно-заповідного фонду Закарпаття
21. Ботанічні сади
22. Зоологічні сади
23. Дендрологічні парки
24. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва
25. Категорії природоохоронних територій за МСОП
26. Проект організації території об'єкту та території ПЗФ
27. Менеджмент-план природоохоронною територією
28. Організація еколого-освітньої діяльності у національних парках світу
29. Організація туристичної діяльності на території національних парків світу
30. Сталі види господарської діяльності, які провадяться на територіях природно-заповідного фонду
31. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року
32. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України

7. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Інституційні та правові засади створення та функціонування природоохоронних територій

1. Історія розвитку практики заповідання на території України
2. Найстаріша заповідна територія у світі, в Європі, в Україні
3. ЗУ «Природно-заповідний фонд України»: мета створення територій та об'єктів ПЗФ, участь громад та громадськості у створенні та управлінні, повноваження органів влади, категоризація об'єктів та територій ПЗФ
4. ЗУ «Про Червону книгу України»
5. ЗУ «Про екологічну мережу України»
6. Наказ Про затвердження Положення про Зелену книгу України
7. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі
8. Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат
9. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів
10. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин
11. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення
12. Natura 2000 і Смарагдова мережа. Принцип проектування мережі об'єктів. Резолюція 4 та 6. «Тіньові» списки
13. Протокол про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
14. Протокол про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат

15. Протокол про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
16. Протокол про сталий розвиток сільського господарства та сільської місцевості до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат
17. Типи водно-болотних угідь за Рамсарською конвенцією та критерії для надання водно-болотним угіддям статусу Рамсарського сайту
18. Угода про збереження кажанів у Європі
19. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Цілі цього документу
20. Лісова сертифікація FSC та Принцип 9: особливі цінності для збереження (ОЦЗ)
21. Порядок створення на оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду
22. Проектування мережі об'єктів Emerald та прийняття рішення про включення їх до пан'європейської мережі природоохоронних територій
23. Порядок ідентифікації пралісів, квазіпралісів та природних лісів та оголошення їх пралісовими пам'ятками природи
24. Роль пралісів, квазіпралісів та природних лісів у збереженні лісового біорізноманіття. Мертва деревина як оселище
25. Праліси, квазіпраліси та природні ліси у Карпатах. Букові праліси ЮНЕСКО
26. Ідентифікація особливих цінностей для збереження у лісах сертифікованих лісгосподарських підприємств. Створення ОЦЗТ різних категорій.
27. Організація та провадження еколого-освітньої діяльності у національних парках та біосферних заповідниках в Україні та у світі
28. Організація та провадження туристичної діяльності у національних парках та біосферних заповідниках в Україні та у світі

Території та об'єкти ПЗФ в Україні різних категорій: створення та менеджмент

29. Категоризація об'єктів та територій природно-заповідного фонду в Україні та за Міжнародною спілкою охорони природи (IUCN). Основні відмінні риси.
30. Природні заповідники: мета і завдання створення. Режим господарювання, управління
31. Біосферні заповідники: мета і завдання створення. Зонування. Режим господарювання у різних зонах, управління
32. Національні природні парки: мета і завдання створення. Зонування. Режим господарювання у різних зонах, управління
33. Регіональні ландшафтні парки: мета і завдання створення. Зонування. Режим господарювання у різних зонах, управління
34. Заказники загальнодержавного та місцевого значення. Типи заказників. Режим господарювання та управління
35. Пам'ятки природи загальнодержавного та місцевого значення. Типи та режим господарювання
36. Заповідні урочища загальнодержавного та місцевого значення. Типи та режим господарювання
37. Ботанічні сади. Мета і завдання створення, зонування
38. Дендрологічні парки. Мета і завдання створення, зонування
39. Зоологічні парки. Мета і завдання створення, зонування
40. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Мета і завдання створення, зонування
41. Проект організації території
42. Літопис природи
43. Природно-заповідний фонд України
44. Природно-заповідний фонд Закарпатської області
45. Державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ України

8. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНОГО ТА СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Інституційні та правові засади створення та функціонування природоохоронних територій

1. Назвіть Закони України, якими регулюються питання охорони та збереження природних цінностей України (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

2. Назвіть міжнародні конвенції, які стали частиною українського законодавства і регулюють питання охорони та збереження природних цінностей України (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

3. Реалізацією якої конвенції є створення Смарагдової мережі в Україні? (оберіть правильний варіант):

- a. Конвенція про водно-болотні угіддя (Рамсарська)
- b. Рамкова конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат
- c. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та оселищ (Бернська)
- d. Конвенція про збереження мігруючих видів (Боннська)
- e. Конвенція про міжнародну торгівлю видами, які перебувають під охороною (Вашингтонська)

4. Чи є на сьогодні в Україні створена і діюча Смарагдова мережа природоохоронних територій? (оберіть правильний варіант):

- a. Так, вона створена і функціонує як природоохоронний об'єкт
  - b. Так, вона спроектована і захищена Радою Європи, але поки-що не діє через відсутність спеціального Закону
  - c. Ні, вона не створена і не функціонує
5. Назвіть 5 територій особливої природної цінності в Україні, які увійшли до Смарагдової мережі (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)
-
-
6. У рамках яких протоколів реалізовується Карпатська конвенція? (вилучіть неправильну відповідь):
- a. Протокол про збереження і стале використання біологічного і ландшафтного різноманіття
  - b. Протокол про стале управління лісами
  - c. Протокол про стале управління річковими екосистемами
  - d. Протокол про сталий розвиток сільського господарства та сільської місцевості
  - e. Протокол про сталий розвиток туризму
7. Скільки сьогодні в Україні об'єктів, яким надано статус Рамсарських угідь? Скільки таких у Закарпатті? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)
-
-
8. Для чого створюються Рамсарські угіддя? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)
-
-
9. Які біологічні види заслуговують на особливу увагу щодо охорони та захисту під час міграцій? (оберіть правильну відповідь):
- a. Птахи
  - b. Великі хижі

- с. Кажани
10. Яка міжнародна конвенція регулює міжнародну торгівлю рідкісними видами? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)
-
11. Який з названих видів не внесений до Червоної книги України? (вилучіть неправильний варіант):
- а. Ксилокопа звичайна
  - б. Жовна чорна
  - в. Мідянка
  - г. Чіп малий
  - д. Зозулин черевичок
  - е. Андромеда
  - ж. Сон великий
  - з. Едельвейс
12. Вкажіть пропущений етап у порядку створення територій та об'єктів ПЗФ і вкажіть, який за номером це крок:
- а. Проведення наукових досліджень
  - б. Підготовка і подання клопотань про створення об'єкту ПЗФ
  - в. Попередній розгляд клопотань уповноваженим органом
  - г. Забезпечення розробки проєктів створення об'єктів ПЗФ
  - д. Оголошення створеного об'єкту та території ПЗФ
  - е. Додати варіант _____
13. Вкажіть, які органи влади розглядають клопотання та оголошують створення об'єкту та території ПЗФ, у разі (1) державного значення; (2) місцевого значення (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

14. Який орган приймає рішення про включення природного об'єкту до Смарагдової мережі України/Європи? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

15. Яким законодавчим актом регулюється ідентифікація пралісів, квазіпралісів та природних лісів? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

16. Як реалізовується еколого-освітня діяльність на територіях Національних природних парків? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

17. Які види туризму можна розвивати на території Національних природних парків та біосферних заповідників (вилучіть неправильну відповідь):

- a. Сільський туризм
- b. Екотуризм
- c. Маленькі курорти
- d. Великі курорти

18. Яким українським категоріям територій та об'єктів ПЗФ відповідають категорії об'єктів V, VI, VIII, IX IUCN? (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

19. Серед категорій природоохоронних територій IUCN можна знайти українські відповідники (вилучіть неправильну відповідь):

- a. Національний природний парк
- b. Дендрологічний парк
- c. Пам'ятка природи
- d. Природний заповідник

- е. Заповідне урочище
20. Назвіть об'єкти і території ПЗФ в Україні штучного походження (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

Території та об'єкти ПЗФ в Україні різних категорій: створення та менеджмент

1. Назвіть Закон України, якими регулюються питання створення, управління та захисту територій і об'єктів природно-заповідного фонду

---

2. Назвіть мету та завдання створення і діяльності природних заповідників в Україні:

---

3. Яка діяльність не провадиться на території природного заповідника (вилучіть зайве):

- a. наукова
- b. господарська
- c. збереження природних комплексів
- d. просвітницька

4. Назвіть мету і завдання створення біосферних заповідників:

---

5. Назвіть усі біосферні заповідники в Україні:

-
-
-
6. Які зони виділяють у рамках території біосферних заповідників (вилучіть неправильну відповідь):
- заповідна зона
  - буферна зона
  - зона антропогенних ландшафтів
  - зона регульованого заповідного режиму
  - зона регульованої рекреації
7. Назвіть мету і завдання створення національних природних парків
-
-
-
8. Які зони виділяють у рамках національних природних парків (вилучіть неправильну відповідь):
- заповідна зона
  - зона регульованої рекреації
  - зона стаціонарної рекреації
  - господарська зона
  - зона антропогенних ландшафтів
9. Назвіть мету і завдання створення регіональних ландшафтних парків
-
-
-
10. Природоохоронною територією якого рівня є Регіональний ландшафтний парк в Україні? (оберіть правильну відповідь)
- загальнодержавного значення
  - місцевого значення
11. Назвіть мету і завдання створення заказників:

---

12. Якого типу бувають заказники (вилучіть зайве):

- a. ботанічні
- b. лісові
- c. ландшафтні
- d. загальнозоологічні
- e. орнітологічні
- f. ентомологічні
- g. іхтіологічні
- h. геологічні
- i. гідрологічні
- j. метеорологічні

13. Назвіть мету і завдання створення пам'яток природи. Чим вони відрізняються від заказників (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

14. Якого типу бувають пам'ятки природи (вилучіть зайве):

- a. ботанічні
- b. лісові
- c. ландшафтні
- d. загальнозоологічні
- e. орнітологічні
- f. ентомологічні
- g. іхтіологічні
- h. геологічні
- i. гідрологічні
- j. метеорологічні

15. Назвіть мету і завдання створення заповідних урочищ. Чим вони відрізняються від заказників (питання відкрите, на яке треба дати відповідь)

---

16. Якого типу бувають заповідні урочища (вилучіть зайве):

- a. ботанічні
- b. лісові
- c. ландшафтні
- d. загальнозоологічні
- e. орнітологічні
- f. ентомологічні
- g. іхтіологічні
- h. геологічні
- i. гідрологічні
- j. метеорологічні

17. Мета і завдання створення ботанічних садів:

---

18. Які зони виділяють на території ботанічних садів?

---

19. Назвіть найвідоміші в Україні дендрологічні парки:

---

20. Якими є сучасні вимоги до створення зоологічних парків?

---

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Андронов В.А., Варивода Є.О., Тітенко Г.В. Заповідна справа: навчальний посібник. Х.: НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
2. Бургаз О. А., Грудєв П. Х., Кур'янова С. О. Заповідні справа: конспект лекцій. Одеса: Одеський державний екологічний університет, 2022. 150 с. ISBN 978-966-186-226-4
3. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи: навч. посіб. Рівне: РДТУ, 2000. 239 с.
4. Заповідна справа / ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. та ін. Харків: НТУ «ХПІ», 2002. 240 с.
5. Заповідна справа в Україні: навч. посіб. / за заг. редакцією М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. Київ: Географіка, 2003. 306 с.
6. Заповідна справа: підруч. / Солодкий В.Д. Чернівці: Зелена Буковина, 2005. 288 с.
7. Ковальчук А.А. Заповідна справа: науково-довідникове видання. Ужгород: підприємство Ліра, 2002. 312 с.
8. Основи заповідної справи. Київ: Видавн.- поліграф. центр «Київський університет», 2002. 128 с.
9. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: навч. посіб. Київ: Арістей, 2007. 480 с.
10. Фурдичко О.І., Сівак В.К., Солодкий В.Д. Заповідна справа в Україні: підруч. Чернівці: Зелена Буковина, 2005. 336 с.

Допоміжна:

1. Афанасьєв С.О., Летицька О.М., Станкевич-Волосянчук О.І. та ін. Біорізноманіття території межиріччя Тиси-Тур: оцінка сучасного стану та заходи зі збереження / За

- редакцією Кіша Р.Я., Афанасьєва С. О., Станкевич-Волосянчук О. І. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017. 172 с. ISBN 978-617-7404-17-9
2. Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації / За редакцією Я. П. Дідуха, О. О. Кагала, Б. Г. Проця. – Київ-Львів, 2012. 250 с.
  3. Василюк О. Функціональна класифікації територій природно-заповідного фонду України: історія формування та міжнародний аспект // Geo&Bio. 2019. V. 18: 3–20. doi.org/10.15407/gb1803
  4. Втрачені об'єкти та території природно-заповідного фонду. - [https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Vtracheni_objekty_ta_terytorii_PZF_2020 .pdf](https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Vtracheni_objekty_ta_terytorii_PZF_2020.pdf)
  5. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. – Львів, 2020. – 74 с.
  6. Загороднюк І. Наземні хребетні України та їх охоронні категорії (довідник для семінарів з зоології, екології, та охорони природи). Ужгород: Ліра, 2004. 48 с.
  7. Залучення громадськості та науковців до проектування мережі Емеральд (Смарагдової мережі) в Україні / Полянська К.В., Борисенко К.А., Павлачик П. (Paweł Pawłaczyk), Василюк О. В., Марущак О. Ю., Ширяєва Д. В., Куземко А. А., Оскирко О. С. та ін. / під ред. д.б.н. А.Куземко. Київ, 2017. 304 с.
  8. Знахідки рослин і грибів Червоної книги та Бернської конвенції (Резолюція 6). – Т. 1 / наук. ред. А. А. Куземко. – Київ – Чернівці : Друк Арт, 2019. – 496 с. – (Серія: «Conservation Biology in Ukraine» ; вип. 11). - <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/roslyny-chku-tom1s.pdf>
  9. Знахідки видів рослин, тварин та грибів, що знаходяться під охороною в Україні. -

- https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/New_FC-Ed_REDbook_2020_BOOK_print-1.pdf
10. Знахідки чужорідних видів рослин та тварин в Україні. (Серія: «Conservation Biology 3-75 in Ukraine». – Вип. 29). – Київ; Чернівці : Друк Арт, 2023. – 520 с. - https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/2_Chuzhoridni_20.06_compressed.pdf
  11. Матеріали четвертого видання Червоної книги України. Тваринний світ, Том 1, 2018. - <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/materialy-chkuvvarUNCG71.pdf>
  12. Матеріали четвертого видання Червоної книги України. Тваринний світ, Том 2, 2018. - <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/materialy-chkuvvarUNCG72.pdf>
  13. Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 7, Т. 3.). – Київ, 2019. – 416с. - https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Mater.-do-ChKU_tvaryny-3_2019_compressed.pdf
  14. Посібник з охорони земноводних. Охорона диких тварин у проектуванні дорожніх інвестицій. Проблеми та хороші практики, Київ, 2021. – 168 с.- https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Posibnyk_z_Ochoronu_zemnovodnykh_web2.pdf
  15. Поширення раритетних видів біоти України : Том 1 (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 27. Т. 1). – Київ : Інститут зоології, UNCG ; Чернівці : Друк Арт, 2022. – 480 с - https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Biota-Ukrainy_1_2022.pdf
  16. Поширення раритетних видів біоти України : Том 1 (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 27. Т. 2). –

Київ : Інститут зоології, UNCG ; Чернівці : Друк Арт, 2023.
– 352 с. - https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/Biota-Ukrainy-2_2023_compressed.pdf

17. Станкевич-Волосянчук О. І., Куртяк Ф. Ф., Кіш Р. Я., Пляшечник В. О. Біорізноманіття середньої течії р. Уж басейну р. Тиса: сучасний стан та антропогенні впливи / за ред. О. І. Станкевич-Волосянчук, Ф. Ф. Куртяк. Ужгород: РІК-У, 2023. 116 с. - <https://ekosphaera.org/bioriznomanittya-serednoyi-techiyi-r-uzh-basejnu-r-tysa-suchasnyj-stan-ta-antropogenni-vplyvy/>
18. Станкевич-Волосянчук О., Шпарик Ю., Глеб Р., Дєдусь В., Покинйчереда В., Волосянчук Р. Мертва деревина як лісова екосистема: навчальний посібник для вузів / за ред. Я. С. Гасинець, Р. Т. Волосянчук, О. І. Станкевич-Волосянчук. – Ужгород: РІК-У, 2022. 128 с. - <https://ekosphaera.org/navchalno-metodychni-posibnyky/>
19. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року - <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Stratehiia.pdf>
20. Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд (Смарагдову мережу) України («тіньовий список», частина 2)[2] / Кол. авт., під ред. Борисенко К. А., Куземко А. А. – Київ: «LAT & K», 2019. – 234 с. <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/EmeralgNetworkUA3.pdf>
21. Території, що пропонуються до включення у мережу Емеральд України (тіньовий список, частина 3) - https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Emerald_3_2020.pdf

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Природно-заповідний фонд України – <https://pzf.land.kiev.ua/>
2. Смарагдова мережа України – <http://emerald.net.ua>
3. Праліси України – <http://gis-wwf.com.ua/>
4. Червона книга України – <https://redbook-ua.org/>
5. Законодавство України URL – <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Міністерство екології та природних ресурсів України URL – <https://menr.gov.ua/>
7. Рамсарські сайти України – https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1na0pkbMUgvYIJJAloRveE0mU2qL2jV5O&hl=en_US&ll=48.75267512631717%2C30.408333347222232&z=6

Навчальне видання

Автор: Станкевич-Волосянчук Оксана Ігорівна

ЗАПОВІДНА СПРАВА

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів